

معرفی کتاب
حکومت قانون

«اندیشه قانون‌خواهی در ایران سده نوزده» یا «حکومت قانون» نام کتابی است که همکار اندیشمند و نویسنده توانا آقای دکتر منوچهر کمالی طه (طاها) نوشته و در آن افکار و اندیشه‌های شش تن از نویسندگان و قانون‌شناسان بزرگ ایران یعنی میرزا فتحعلی آخوندزاده، میرزا آقاخان کرمانی، میرزا ملکم‌خان ناظم‌الدوله، میرزا عبدالرحیم طالبوف، میرزا یوسف‌خان مستشارالدوله، میرزا حسین‌خان سپهسالار را از روی نوشته‌ها و تألیفات آنان درباره قانون و حکومت قانون گردآوری و تلخیص و تحلیل کرده است.

این کتاب بسیار ارزنده و سودمند که خود نمونه‌ای از بازتاب افکار حقوقی و اندیشه‌های قانونی در دوره قاجاریان در قرن ۱۳ هجری (سده نوزده میلادی) است با یک سرآغاز و یک پیشگفتار شروع میشود و سپس نویسنده تجزیه و تحلیل عقاید نویسندگان مزبور در مورد قانون و حکومت آن تتبع و پژوهش شایسته تقدیر در مورد جنبه‌های سیاسی و قضائی و اجتماعی دوره قاجار برشته نگارش کشیده و پس از آنکه در بخش نخست زیرعنوان «پهنه اندیشه در ایران سده نوزده» را مستنداً به اندیشه‌های نویسندگان مزبور مورد بحث و بررسی قرار داده در سه بخش دیگر زیر عناوین «قوه مجریه، قوه مقننه، قوه قضائیه» در معرفی و شناساندن قوای مزبور از روی نوشته‌های شش تن مزبور داد سخن داده و پژوهش و تحقیق را به کمال رسانده است.

این کتاب که بظاهر سومین کتاب منتشر شده مؤلف پس از دو کتاب «تصویری از ویتنام» و «مسائلی از نیمکره غربی» است در ۳۶۲ صفحه در اوایل سال ۱۳۵۴ انتشار یافته است.

نویسنده در پیشگفتار سیمای قانون‌خواهی در ایران را از ۱۱۹۳ یعنی سال درگذشت کریم‌خان زند تا سال ۱۳۱۳ یعنی کشته شدن ناصرالدین‌شاه که صد و اند سال و مقارن با قرن ۱۹ مسیحی است چنین توصیف کرده و این نموداری است از

موضوع بحث کتاب:

در این زمان از هرسو بانگ نخواستی و نوگرایی برخاست؛ در بنیاد کردن سررشته‌داری قانونی دوانجمنی، درانتشارروزنامه وماهنامه، در بنیادکردن آموزشگاه‌های نوین، در دگرگون کردن الفباء درگسترش پروتستانیزم اسلامی، در برپاکردن سازمانهای همسان اروپا، در کوتاه کردن دست دادرسان مذهبی، در گفتگوهای عرفی و چیزهای دیگر. ولی در تمام این اندیشه‌ها از همه سترگ‌تر اندیشه قانون‌خواهی بود اندیشه داوربودن و داور کردن قانون؛ نه بآن شیوه که سررشته‌داری کشور تنها قانونی باشد، بلکه در همه‌جا قانون دآوری کند. ویژگی و ارزش گوهری این اندیشه بیشتر ناشی از این بود که به‌رشته‌های انسانی رویدادها نزدیکتر بود. بیشتر اندیشه بود تا يك جامعه نوین. گرایش بود و به‌داوری قانون در همه پدیده‌های زندگانی، گرایشی بسوی دادگری، برابری، آزادی، حقوق، پخش برابر درآمد همگانی سررشته‌داری میانه‌رو توده‌ای. و چون موضوع قانون باین شیوه فرد انسانی و این انسان بود که در تمام پهنه‌های زندگی زیر فرمان قانون میافتاد، قانون خواهی از بن بهزیست‌خواهی فردانسانی و گرایشی سیاسی شد. و همین گرایش است که موضوع پژوهش من است، قانون‌خواهی از پهلوی سیاسی آن و نه از پهلوی فنی و فرهنگی آن. این را نیز بگویم که تنها اندیشه قانون‌خواهی شش تن از پیشتازان سترگ قانون‌خواه را که در رویاندن تخمه قانون و قانون‌خواهی در این کشور سهمی بسزاداشته‌اند. و میتوان گفت از پایه‌گذاران قانون در این سرزمین بوده‌اند و جهت تلاش کرده‌ام. سبک نویسنده در این کتاب گرایشی ارزشمند و کوشش بیمانند به «سره‌نویسی» و برگزیدن واژه‌ها و اصطلاح‌های فارسی بجای کلمه‌های متداول عربی دارد و ازین راه نیز فراخور همه‌گونه دقت و قدردانی است.

و نیز نویسنده ارجمند در فراهم آوردن اسناد و مدارك لازم برای کتاب خود رنج فراوان بر خود روا داشته و مدت سه سال برای نوشتن آن وقت صرف کرده و از بیش از هفتاد منبع در نگارش آن سود جسته است.

برای بهتر شناختن این کتاب و فایده بردن از پژوهش‌ها و سنجش‌های نویسنده باید خود کتاب را خواند تا ارزش نوشته و ارج خدمت نویسنده روشن گردد.

ما به نویسنده کتاب که بانگارش آن پرده از يك مسئله مهم اجتماعی بلکه زیربنای همه مسائل اجتماعی دريك دوران تاریخی برداشته درود میفرستیم و توفیق ایشان را آرزو مندیم.